

*Сектор конституційного та адміністративного права
НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України
Запорізький національний університет
Навчально-наукова лабораторія дослідження проблем службового права
НАПрН України*

*Кафедра адміністративного права Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
ГО «Європейський центр верховенства права»
ГО «Асоціація фахівців адміністративного права»*

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ПІСЛЯВОЄННОГО ЧАСУ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

**Збірник тез доповідей та повідомлень
за матеріалами круглого столу
(м. Харків, 17 березня 2023 р.)**

Електронне наукове видання

Харків – 2023

діяльність : Закон України від 03.03.2022 р. № 2107-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2107-20#Text> (дата звернення: 07.03.2023).

3. Про внесення змін до деяких законів України щодо уточнення норм, що регулюють питання визначення категорій осіб, які визнаються ветеранами війни та членами сімей загиблих Захисників і Захисниць України, та надання їм соціальних гарантій : Закон України від 15.03.2022 р. № 2121-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-IX#Text> (дата звернення: 07.03.2023).

4. Про внесення змін до деяких законів України щодо державних гарантій в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану : Закон України від 15.03.2022 р. № 2126-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2126-IX#Text> (дата звернення: 07.03.2023).

5. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану : Закон України від 15.03.2022 р. № 2136-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-IX#Text> (дата звернення: 07.03.2023).

6. Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну : Закон України від 15.03.2022 р. № 2236-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2265-20#Text> (дата звернення: 07.03.2023).

ЮЩИК Олена,

К.Ю.Н.,

*доцентка кафедри кримінального права,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича*

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ПОМИЛУВАННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ

У надзвичайно складних умовах сьогодення завдання боротьби зі злочинністю є одним із пріоритетних напрямків державної політики. Державна політика у сфері кримінального права в першу чергу спрямована на забезпечення принципу невідворотності кримінальної відповідальності, а відповідно кожна особа, яка вчинила кримінальне правопорушення повинна понести законне і справедливе покарання. Спрямування державної політики лише на застосування каральних заходів у процесі боротьби із протиправною діяльністю є неідеальними і не досягається бажаних результатів. Тому кримінальне законодавство

містить положення, які дозволяють за наявності певних обставин застосовувати заходи, які направлені на пом'якшення кримінально-правового впливу. Таке положення викликано тим, що поряд з основними принципами кримінального права, такими як законність, справедливість, невідворотність покарання, знаходить місце реалізація не менш важливого принципу – принципу гуманізму.

Одним із інститутів кримінального права, що відображає принцип гуманізму, що у свою чергу забезпечує можливість пом'якшення відповідальності особі, яка вчинила кримінальне правопорушення є інститут помилування. Помилування є звільненням від відбування кримінального покарання, що здійснюється Президентом України стосовно індивідуально визначеної особи. Помилування здійснюється за клопотанням засудженого у випадках, що потребують гуманного ставлення. Відповідно до норм чинного законодавства зміст помилування має передбачати його пом'якшення. Правова регламентація помилування передбачена нормами Конституції України (п. 27 ст. 106) [3], Кримінального кодексу України (ст. 87) [4].

Право помилування належить до числа основних конституційних повноважень глави держави майже в усіх країнах світу. У деяких федеративних державах зазначене право також належить главам суб'єктів федерації (наприклад, губернаторам штатів США).

Помилування як правовий інститут має складну нормативну основу. З одного боку це конституційні норми, які визначають повноваження глави держави в даній сфері, з іншого – чинний Кримінальний кодекс України, який закріплює помилування як самостійний кримінально-правовий інститут. Але аналізуючи зміст вказаного положення, а також статтю 87 Кримінального кодексу України, можна констатувати, що окрім того, що в них відсутнє чітке законодавче визначення помилування, вони суттєво відрізняються навіть за змістовним навантаженням. Серед науковців, які займалися дослідженням даної проблематики також не досягнуто єдності поглядів як щодо самого визначення помилування, так і щодо характерних його ознак [1, с. 140–146].

С. М. Школа зазначає, що помилування – це спеціальний вид звільнення від покарання (повне або часткове) індивідуально визначеної особи, засудженої за вчинення злочину, що здійснюється на підставі відповідного акта (указу про помилування), прийнятого Президентом України. Він також наголошує на необхідності врегулювання соціальних відносин, пов'язаних із здійсненням помилування, спеціальним законом, оскільки відповідно до п. 22 ч. 1 ст. 92 Конституції України діяння, які є злочинними, визначаються виключно законами нашої держави, а тому і звільнення від кримінальної відповідальності та відбування покарання як елементи однієї системи повинні регулюватись законами [8, с. 12].

На підставі Указу Президента України «Положення про порядок

здійснення помилування» від 21.04.2015 р. № 223/2015 помилування засуджених осіб здійснюється і ввиді: заміни довічного позбавлення волі на позбавлення волі на строк не менше двадцяти п'яти років; повного або часткового звільнення від основного і додаткового покарань [7].

Право клопотати про помилування має особа, яка: «засуджена судом України і відбуває покарання в Україні; засуджена судом іноземної держави і передана для відбування покарання в Україну без умови про незастосування помилування, вирок суду щодо якої приведено у відповідність із законодавством України; засуджена в Україні і передана для відбування покарання іноземній державі, якщо ця держава погодилася визнати і виконати прийняте в Україні рішення про помилування. Порядок подачі матеріалів на помилування регулює підзаконний акт, а саме «Порядок подання до Офісу Президента України матеріалів за клопотаннями про помилування засуджених та виконання указів Президента України про помилування» 2012 р., затверджений наказом Міністерства юстиції» [6].

Подання клопотання щодо помилування передбачає досягнення певної цілі – отримання прощення, тобто повне або часткове звільнення особи від відбування покарання, або ж його заміна більш м'яким. При прийнятті рішення враховуються такі аспекти: чи нашкодить звільнення особи від покарання суспільству, а також чи не буде пов'язаний факт продовження виконання судового вир. з заподіянням моральних страждань винній особі та її родичам. Дійсно, з моральної точки зору, особа має право на перевиховання та прощення. З юридичної точки зору, кожен має понести покарання за скоєний злочин, аби не порушувати принципи кримінального права [5, с. 60-62].

Особи, засуджені до довічного позбавлення волі, позбавлення волі на певний строк, обмеження волі, арешту, клопотання про помилування Президенту України подають через адміністрацію установи виконання покарань (адміністрацію слідчого ізолятора), оформлене власноруч у довільній формі. Особи, засуджені до покарань, які виконує уповноважений орган з питань пробації, клопотання про помилування Президенту України подають через уповноважений орган з питань пробації.

Під час розгляду клопотання про помилування враховуються: «ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, строк відбутого покарання, особа засудженого, щире каяття, активне сприяння розкриттю кримінального правопорушення, поведінка і ставлення особи до праці до засудження та в установах й інших органах виконання покарань, стан відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди, сімейні та інші обставини, а також думка адміністрації установи виконання покарань або іншого органу, який виконує покарання, спостережної комісії, служби у справах дітей, місцевого органу виконавчої влади, органу місцевого самоврядування,

громадських організацій, трудових колективів та інших суб'єктів про доцільність помилування» [2, с. 59].

Так, ч. 2 ст. 87 КК України передбачає, що актом про помилування може бути здійснена заміна засудженому призначеного судом покарання у виді довічного позбавлення волі на позбавлення волі на строк не менше двадцяти п'яти років. Водночас у чинному законодавстві, яке регламентує помилування залишаються невирішеними проблеми визначення конкретних строків, після спливу яких під час відбуття покарання можливо звернутися засудженому про помилування у вигляді заміни не відбутої частини покаранням більш м'яким чи звільнення від відбування покарання за вчинення кримінального правопорушення. Частково ця проблема врегульована стосовно засуджених до довічного позбавлення волі. У випадку засудження особи до довічного позбавлення волі, клопотання про її помилування може бути подано після відбуття нею не менше двадцяти років призначеного покарання (ч. 4 «Положення про порядок здійснення помилування» від 21.04.2015 р.).

Відповідно до ч. 3 ст. 87 КК України «особи, засуджені за вчинення корупційних кримінальних правопорушень, кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією, порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керували транспортними засобами у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебували під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, можуть бути звільнені від відбування покарання в порядку помилування після фактичного відбуття ними строків, встановлених ч. 3 ст. 81 КК України [4].

Помилування є особливим видом звільнення від покарання індивідуально визначеної особи, засудженої за вчинення кримінального правопорушення, що відбувається на підставі відповідного правового акта Президента України. Помилування є невід'ємним правом людини на прощення, акт милосердя з боку держави в особі Президента. Акт про помилування Президента не може розглядатись як засіб перегляду та виправлення судового рішення. Воно адресоване лише конкретно визначеній особі засудженого і жодним чином не ставить під сумнів самостійність і незалежність судової влади у питаннях призначення покарання. Зміст помилування полягає в заміні довічного позбавлення волі на позбавлення волі на строк не менше двадцяти п'яти років; повне або часткове звільнення від відбування як основного, так і додаткового покарання. Застосування інституту прощення повинно здійснюватися з особливою обережністю і лише за наявності очевидних обставин, які свідчать про можливість застосування цього виняткового заходу милосердя, людяності та довіри до певної особи. Більш детального нормативного врегулювання потребує сам порядок, механізм і процедура помилування. Необхідно на законодавчому рівні закріпити

чітке визначення помилування, коло суб'єктів, які беруть участь у вирішенні питання про помилування, чітко визначити саму процедуру помилування, а також порядок контролю за виконанням указів Президента України про помилування. Це дуже складне питання, яке потребує подальшого дослідження та аналізу помилування як самостійного правового інституту звільнення від покарання та його виконання в цілому з метою підвищення ефективності його функціонування.

Список використаних джерел

1. Гагун А. А. Помилування як інститут кримінального права: його зміст та характерні ознаки. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди*. Серія : Право, 2017. Вип. 25. С. 140–146.
2. Інститут помилування в Україні та світі : монографія / за ред. Є. Бараша, М. Рудницьких. Київ : ФОП Кандиба Т. П., 2018. 173 с.
3. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр#Text> (дата звернення: 01.03.2023).
4. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 01.03.2023).
5. Мухай А. А. Помилування в кримінальному праві: правові аспекти застосування. *Актуальні питання сучасної науки та освіти* : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 10-11 черв. 2021 р.). Львів : Львівський науковий форум, 2021. Ч. I. С. 60–62.
6. Порядок подання до Офісу Президента України матеріалів за клопотаннями про помилування засуджених та виконання указів Президента України про помилування №1848/5 від 26 травня 2021 р. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/496819__681485 (дата звернення: 01.03.2023).
7. Положення про порядок здійснення помилування : Указ Президента України від 21.04.2015 р. № 223/2015. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2232015-18869> (дата звернення: 01.03.2023).
8. Школа С. М. Кримінально-правові проблеми застосування амністії та здійснення помилування в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2004. 20 с.

ЯІЦЬКА Дар'я,
аспірантка кафедри адміністративного права,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого